

Adam Spodaryk

Inskrypcja z niezachowanej armaty odlanej przez Jana Breutelta w 1647 r.

W roku 2014 w Wilnie ukazała się monografia wileńskiego ludwisarza, Jana Breutelta (urodzonego pod koniec XVI w. a zmarłego prawdopodobnie przed rokiem 1668), autorstwa G.M. Martinaitienė¹. Kilkunastoletnie badania autorki zaowocowały ważnymi odkryciami. Wiadomości na temat działalności J. Breutelta do niedawna były bardzo skąpe — znane było jego imię i nazwisko, pochodzenie (z Lotaryngii) oraz kilka dzwonów i armat przez niego odlanych². Badaczce udało się ustalić podstawowe informacje o działalności tego ludwisarza, a także wskazać jego nieznanne dotychczas dzieła. W artykule tym chciałbym zwrócić uwagę na nieomawianą do tej pory inskrypcję spisaną z niezachowanej armaty, odlanej przez Breutelta.

W Narodowym Archiwum Historycznym Białorusi w Mińsku, pod sygnaturą NAHB 694 1 287, znajduje się liczący 47 kart zbiór rysunków i zapisków, na którego pierwszej karcie widnieje napis: „Abryssy różnych Kościołów i Pałaców Dorocznych Xięcia J.M. Bogusława Radziwiłła ręką notowane W 25 Fasc.[iculis/ykułach] 418 Różnych”³. Według zamieszczonej informacji, zbiór ten miał się składać z 25 fascykułów i zawierać 418 rysunków. Rękopis został wprowadzony do literatury naukowej w latach siedemdziesiątych XX w.⁴, a następnie opublikowany na początku lat dziewięćdziesiątych⁵. Więcej uwagi poświęcił mu Mikołaj Wołkaŭ, który w krótkim artykule podjął kwestie autorstwa, datowania i funkcji rysunków⁶ oraz kilkakrotnie omówił jeden ze szkiców, przedstawiający plan Słucka⁷. Kilka rysunków z mińskiego

¹ G.M. Martinaitienė, *Ioannes Breutelt nos fecit*, Vilnius 2014. Badaczka już w roku 2001 opublikowała artykuł, w którym przedstawiła znane dzieła ludwisarza: tejsze, *Ioannes Breutelt nobis fecit*, „Menotyra”, 2001, nr 2, s. 62–70.

² Starsza literatura zob.: J. Jodkowski, *Armaty polskie znajdujące się w artyleryjskim muzeum w Petersburgu*, „Pamiętki polskie na obczyźnie”, R. 1, z. 4, 1907, s. 57–58; M. Brensztejn, *Zarys ludwisarstwa w b. W. Księstwie Litewskim*, Wilno 1924, s. 29; K. Gierdziejewski, *Zarys dziejów odlewnictwa*, Stalinogród [Katowice — A.S.] 1954, s. 96, 112, 129; T. Nowak, *Rysunki dział zdobytych przez Szwedów w Polsce w XVII i na początku XVIII w.*, „Studia i Materiały do Historii Wojskowości”, t. 20, 1976, nr 8, s. 290; tenże, *Z dziejów techniki wojennej w dawnej Polsce*, Warszawa 1965, s. 131, 250; S. Kobielski, *Polska broń. Broń palna*, Wrocław 1975, s. 69–70; J. Samek, *Polskie rzemiosło artystyczne*, Warszawa 1984, s. 107, 108, 238.

³ Narodowe Archiwum Historyczne Białorusi (dalej cyt.: NAHB), fond 694 (Nieświeskie Archiwum Radziwiłłów), seria 1, sprawa nr 287, „Abryssy różnych Kościołów i Pałaców Dorocznych Xięcia J.M. Bogusława Radziwiłła ręką notowane”. Dzieło to wskazał mi dr hab. Andrzej Betlej, który również udostępnił mi reprodukcje całego zbioru, za co serdecznie mu dziękuję.

⁴ T.B. Хадыка, *Графічныя лісты Багуслава Радзівіла*, „Помнікі гісторыі і культуры Беларусі”, nr 2, 1973, s. 43–45.

⁵ Т. Габрусь, *Навошта каню крылы, альбо ўшанаванне Багуслава Радзівіла*, „Спадчына”, nr 1, 1993, s. 69–75.

⁶ М. Волкаў, *Да пытання аб аўтарстве калекцыі малюнкаў сярэдзіны XVII ст. з архіва князёў Радзівілаў*, „Беларускі Гістарычны Часопіс”, nr 7, 2012, s. 34–38.

⁷ Н.А. Волков, *Новый замок в Слуцке, [w:] Оборонительные сооружения Европы и восточной Пруссии: Изучение, вопросы консервации, реставрации и возможности использования. 22–23 октября 2010 г.*

zbioru opublikowała również Volha Bażenava⁸. *Abrysy różnych Kościołów i Pałaców Dorocznych Xięcia J.M. Bogusława Radziwiłła ręką notowane*, mimo wspomnianej publikacji M. Wołkaŭ, wymagają szczegółowego opracowania, uwzględniającego analizę wielu kwestii, w tym już podejmowanych.

Większość wspomnianego zbioru rysunków przedstawia cerkwie lub budynki mieszkalne, a spora część wydaje się być notatkami z wypraw wojennych. Analiza nazwisk i urzędów wzmiankowanych na kartach zbioru pozwoliła dość dokładnie określić, jakich wydarzeń dotyczą notatki i szkice. Nie jest jasne, kto jest autorem rysunków przechowywanych w archiwum w Mińsku. Dawniej, na podstawie informacji zawartej w napisie na karcie tytułowej, przyjmowano, że jest to dzieło Bogusława Radziwiłła (1620–1669)⁹. Oryginalność tego napisu zakwestionował jednak Mikoła Wołkaŭ¹⁰, który za twórcę rysunków uznał innego Radziwiłła — hetmana Janusza II (1612–1655). Niewykluczone, że Janusz II Radziwiłł mógł sporządzić część szkiców, natomiast niektóre jego brat stryjeczny, Bogusław Radziwiłł, koniuszy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Kilka mogło wyjść spod ręki innych osób — jakiegoś specjalisty, być może malarza Abraham van Westervelt (jak przyjęła Volha Bażenava¹¹) lub inżyniera wojkowego aŭ, Christopa ab Eygierd. Czas powstania niektórych rysunków można określić dość dokładnie, wskazując na konkretny rok. *Abrysy* powstały najprawdopodobniej na przestrzeni kilkunastu lat, po roku 1648¹². Datowanie kart, na których zamieszczono inskrypcję z opisywanej armaty, nie jest możliwe, mimo że pojawia się na nich rok 1647 jako czas odlania działa.

Napisy z armat powtórzono na dwóch kartach zapisanych z obu stron — na karcie 18, gdzie inskrypcję spisano niedbale ołówkiem, oraz na karcie 45, gdzie przepisano ją starannie tuszem, krojem pisma zapewne naśladowującym liternictwo odlewu. Na obu kartach na jednej stronie odnotowano inskrypcję informującą o wykonawcach armaty, na drugiej zaś dłuższy tekst mówiący o fundatorze, okolicznościach i czasie powstania odlewu. Na karcie 18 *verso* i na 45 *recto* znajduje się napis: „CHRISTOPH[ORVS] AB || EYGIERD CAPIT[ANEVS] || DELIN[EAVIT] || IOANNES BREVELT || ME FECIT AN[N]O 1647”. Na karcie 18 umieszczono także notkę: „na Działach napis przy przednim Celu taki”, a na karcie 45 krótkie objaśnienie: „Napis na działach taki”. Dłuższą inskrypcję zawiera strona *recto* karty 18 i strona *verso* karty 45: „SVB

Сборник материалов Шторой всероссийской конференции по истории фортификации в рамках шестой международной конференции, Калининград 2011, s. 42–43, il. 8; tenże, *Планы Слуцка XVII–XIX стст.*, [w:] *Гістарычная ўрбаністыка: асновы метадалогіі і крыніцазнаўчая база*, Гродна 2011, s. 190–191, s. 193, przur. 1; tenże, *Слуцкая цытадэль XVII–XVIII ст.*, „Беларускі Гістарычны Агляд”, t. 19, 2012, z. 1–2 (36–37), s. 33, 34, il. 1; tenże, *Арганізацыя і забеспячэнне будаўніцтва фартыфікацыі у Слуцку пры Багуславе Радзівіле (1654–1669 гг.)*, „Studia Historica Europae Orientalis” = „Исследования по истории Восточной Европы”, t. 5, 2012, s. 191, il. 1; tenże [M. Volkau], *Private Festungen der Magnaten als Element des Verteidigungssystems der Republik am Beispiel der Stadtfestung Sluck*, [w:] „*Sinflut und Simplicissimus*”. *Österreich und Polen im 17. Jahrhundert. Symposium 9. November 2012*, Acta Austro-Polonica, t. 5, Wien 2013, s. 158, il. 1; Н.А. Волков, *Оборонительные укрепления Слуцка в XII–начале XIX в.*, [w:] *Новые материалы по истории фортификации*, t. 2, *статьи и материалы III и IV междунар. науч.-практ. конф. „Памятники фортификации: история, реставрация, использование”*, Архангельск, 20–22 сент. 2012 г., 15–17 сент. 2016 г., ред. И.М. Гостев, Архангельск 2016, s. 152–161, гус. 2. W najnowszym artykule Mikoła Wołkaŭ omawia oprócz planu Słucka także inne rysunki dotyczące miast Wielkiego Księstwa Litewskiego: Н.А. Волков, *Оборонительные сооружения Беларуси и Украины середины XVIII века на рисунках Абрахама ван Вестерфельда и набросках из архива Радзивилов в Минске*, [w:] *Новые материалы по истории фортификации*, t. 2, s. 40–52.

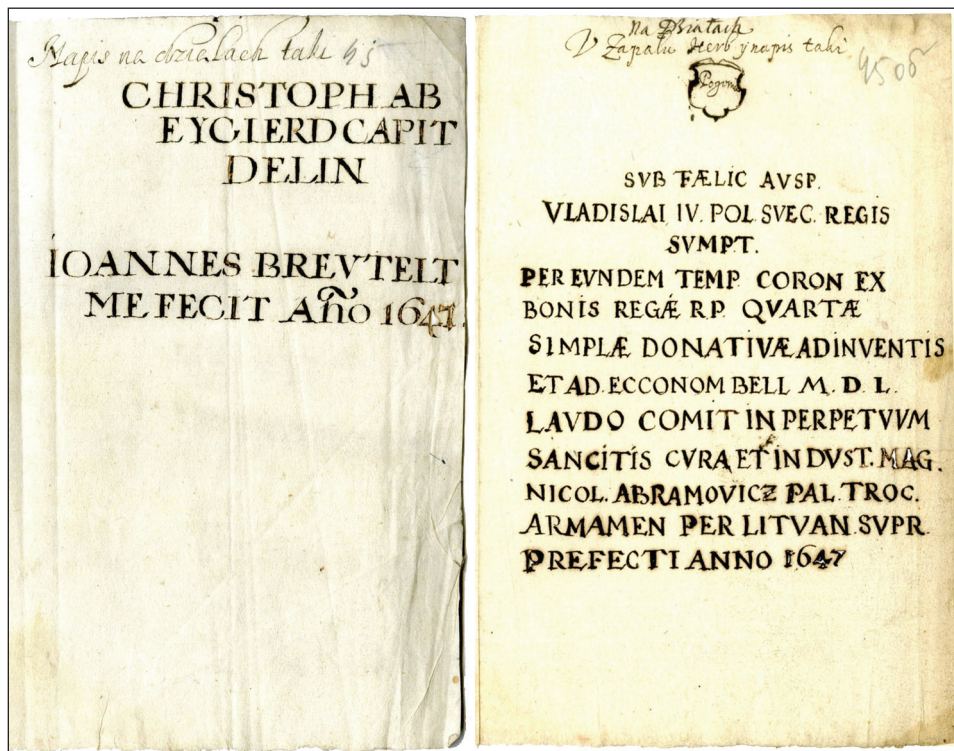
⁸ О.Д. Баженова, *Первое европейское признание белорусской культуры эпохи барокко*, [w:] *Белорусы москвы. XVII век*, ред. О.Д. Баженова, Т.В. Белова, Минск 2013, s. 150–199.

⁹ Т.В. Хадыка, *op. cit.*, s. 43–45; Т. Габрусь, *op. cit.*, s. 69–75.

¹⁰ М. Волкаў, *Да пытання аб аўтарстве...*, s. 36–37.

¹¹ О.Д. Баженова, *op. cit.*

¹² Wg M. Wołkaŭ, jeśli przyjąć, że autorem rysunków jest Janusz II Radziwiłł, zbiór należy datować na lata pomiędzy kampanią kijowską w 1651 r. a śmiercią hetmana w 1655 r., M. Wołkaŭ, *Да пытання аб аўтарстве...*, s. 36–38.

Ryc. 1. Inskrypcja z armaty odlanej przez Jana Breutelta (wycinek), *Abrysy różnych Kościołów i Pałaców Dorocznych...*, oryginał w NAHB 694 1 287, k. 45

Fig. 1. The inscription from a cannon cast by Ioannes Breutelst (fragment), *Abrysy różnych Kościołów i Pałaców Dorocznych...*, the original in the National Historical Archives of Belarus 694 1 287, k. 45

FÆLIC[IBVS] AVSP[ICIIS] || VLADISLAI IV POL[ONIAE] [ET] SVEC[IAE] REGIS || SVMPT[V] || PER EUNDEM TEMP[ORE] CORON[ATIONIS] EX || BONIS REG[IAE] R[E]P[VBLICAE] QUARTÆ || SIMPLÆ DONATIVÆ AD INVENTIS || ET AD ECCONOM[ICO] BELL[O] M[AGNI] D[VCATV] L[ITHVANIAE] || LAVDO COMIT[IS] IN PERPETVVM || SANCITIS CVRA ET INDVST[RIA] MAG[NIFICI] || NICOL[AI] ABRAMOVICZ PAL[ATINI] TROC[ENSIS] ARMA-MEN[TARIO] PER LIT[H]VAN[IA] SVPR[EMO] || PÆFECTI ANNO 1647¹³”. Na karcie 45 znajduje się ponadto objaśnienie o ulokowaniu napisu i o herbie: „Na Działach || V Zapalu Herb y napis taki”. Herb zaznaczono wyrysowawszy tarczę, w której umieszczono napis „Pogoń”.

Oprócz typowej dla odlewów Breutelsta sygnatury „IOANNES BREVTELT ME FECIT” odnotowano, że autorem rysunku-projektu (*delineavit*) był Christopf ab Eygiert (zmarły po roku 1649) — rysownik, kartograf i inżynier wojskowy w służbie Radziwiłłów birżańskich¹⁴, który — jak już wspomniano — mógł wykonać część szkiców i pomiarów składających się na miński zbiór rysunków (ryc. 1).

¹³ Za pomoc przy uzupełnieniu i tłumaczeniu inskrypcji dziękuję panu dr. Michałowi Kurzejowi.

¹⁴ M. Wagner, *Słownik biograficzny oficerów polskich drugiej połowy XVII wieku*, t. 1, Oświęcim 2013, s. 83; L.H. Wüthrich, *Das druckgraphische Werk von Matthäus Merian d.Ae.*, t. 1, Basel 1993, s. 198; S. Alexandrowicz, *Rozwój kartografii Wielkiego Księstwa Litewskiego od XV do połowy XVIII wieku*, Poznań 1989, s. 129, 225–227.

Tekst dłuższej inskrypcji zawiera też informację o okolicznościach fundacji armaty i pochodzeniu funduszy, za które ją wykonano. Napis głosi: „Pod szczęśliwym patronatem Władysława IV, króla Polski i Szwecji kosztem, przez niego w czasie koronacji¹⁵ z czwartej części prostej donatywy¹⁶ od dóbr królewskich Rzeczypospolitej zabezpieczonym i do skarbu wojennego Wielkiego Księstwa Litewskiego uchwałą sejmiku na zawsze przeznaczonym troską i zaradnością Wielmożnego Mikołaja Abramowicza wojewody trockiego najwyższego zbrojmistrza litewskiego¹⁷, roku 1647”¹⁸. Na szesnaście znanych do tej pory armat odlanych przez Breutelta, tylko dwie inne opatrzono tak rozbudowaną inskrypcją. Obie wykonano na polecenie hetmana Krzysztofa II Radziwiłła (1585–1640). Napisy na pozostałych armatach, oprócz sygnatury ludwisarza, zawierają jedynie imię króla Zygmunta III lub informację, że działo wykonano na polecenie Władysława IV, z materiału pozostawionego przez jego ojca¹⁹.

Wymieniony w inskrypcji Mikołaj Abramowicz, podobnie jak Christoph ab Eygierd i Jan Breutel, był związany z dworem Radziwiłłów birżańskich. Abramowicz od roku 1647 (w którym powstała także armata z omawianą inskrypcją) był wojewodą trockim, a prawdopodobnie już od 1640 r. generałem artylerii litewskiej²⁰. Zmarł w 1651 r. jako jeden z ostatnich różnowierczych senatorów²¹. Jego nazwisko znalazło się również na karcie 6 *recto*, ze szkicem przedstawiającym szyk wojska lub okopany obóz wojskowy. Rysunek ten, wraz z innym o podobnej tematyce (na karcie 5 *verso*), odnosi się prawdopodobnie do kampanii kozackiej Janusza II Radziwiłła, prowadzonej w latach 1648–1651²². Interesującą wiadomość przynosi dokument opublikowany przez G.M. Martinaitienė, z którego wynika, że w 1649 r. Mikołaj Abramowicz przekazał Breutelowi pustą działkę w Wilnie, z przeznaczeniem na puszkarnię²³.

Niezwykle późna, jak na artyleryjskie prace Breutelta, jest data 1647, którą kończy się inskrypcja. Litewska badaczka wyróżniła bowiem dwa okresy w działalności ludwisarza. Jej zdaniem, mistrz wykonywał armaty tylko w pierwszym okresie, trwającym od jego przybycia do Wilna, tj. od ok. 1629 lub 1628 r., aż do końca lat trzydziestych XVII w.²⁴ Pogląd ten wynikał stąd, że do tej pory nie była znana żadna armata odlana przez tego rzemieślnika po roku 1638²⁵. Ponieważ działo, którego istnienie poświadcza przytoczona tu inskrypcja, jest jedyną

¹⁵ Tj. w artykułach henrykowskich i paktach konwentach, *Volumina legum*, t. 3, Petersburg 1860, s. 362–366 (f. 762–773).

¹⁶ Podatek od dzierżawców królewskich (*quarta, donativa simpla*).

¹⁷ Tj. generała artylerii Wielkiego Księstwa Litewskiego, por. przyp. 20.

¹⁸ Tłumaczenie dr Michał Kurzej.

¹⁹ Zob. G.M. Martinaitienė, *Ioannes Breutel nos fecit...*, s. 89–96.

²⁰ M. Abramowicz był generałem artylerii litewskiej przynajmniej od roku 1648, J. Wolff, *Senatorowie i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego 1386–1395*, Kraków 1885, s. 214; *Volumina legum*, t. 4, Petersburg 1860, s. 102 (f. 215). Przypuszczalnie urząd ten sprawował już od 1640 r., W. Lipiński, *Abramowicz Mikołaj*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 1, Kraków 1935, s. 14.

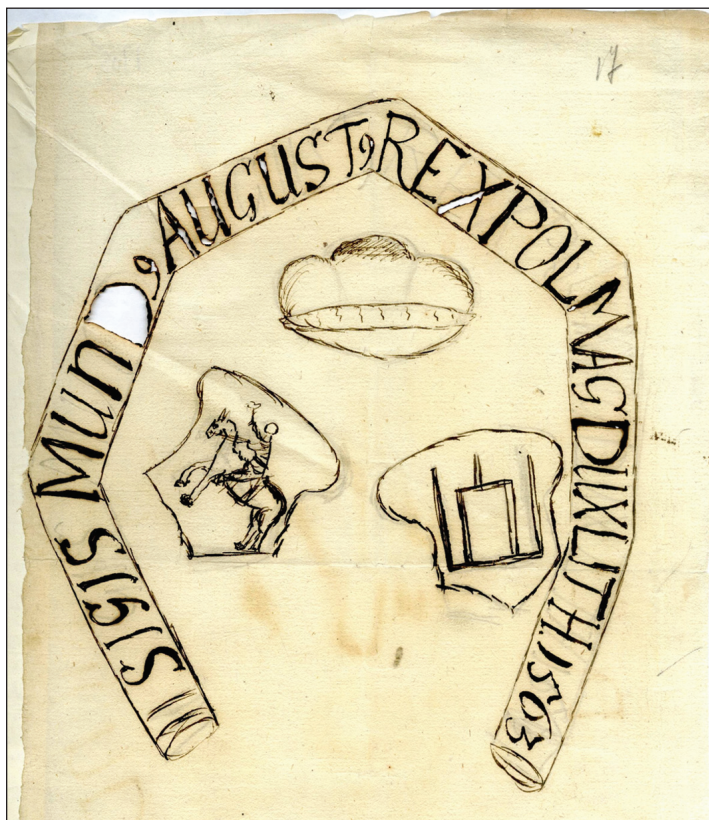
²¹ W. Lipiński, op. cit., s. 14–15.

²² Takie datowanie i powiązanie rysunku z kampanią kozacką Janusza II Radziwiłła było możliwe w wyniku skrupulatnej analizy nazwisk i urzędów spisanych na stronach 5v. i 6r. dokumentu. Szczegółowy skład kadry oficerskiej armii litewskiej powołanej w roku 1648 do stłumienia powstania Chmielnickiego nie jest dobrze znany, ponieważ zachowały się niepełne informacje na temat listów przypowiednich, wydanych przez Janusza II Radziwiłła, zob.: A. Rachuba, *Klientela hetmańska w armii litewskiej z lat 1648–1667*, [w:] *Patron i dwór. Magnateria Rzeczypospolitej w XVI–XVIII wieku*, red. E. Dubas-Urwanowicz, J. Urwanowicz, Warszawa 2006, s. 24–26; W. Biernacki, *Powstanie Chmielnickiego. Działania wojenne na Litwie w latach 1648–1649*, Zabrze 2006; tenże, *Łojów 31 lipca 1649. Działania wojenne na Litwie 1648–1649*, Zabrze 2014. Omówieniu dwóch rysunków z archiwum w Mińsku, będących ważnym źródłem do dziejów wojskowości, poświęcę osobne, szczegółowe studium.

²³ G.M. Martinaitienė, *Ioannes Breutel nos fecit...*, s. 112–113.

²⁴ Tamże, s. 85.

²⁵ Tamże, s. 95–96.

Ryc. 2. Kartusz herbowy odrysowany z armaty Zygmunta Augusta, *Abryssy różnych Kościołów i Pałaców Dorocznych...*, oryginał w NAHB 694 1 287, k. 17r

Fig. 2. A coats of arms copied from one of King Sigismund Augustus's cannons, *Abryssy różnych Kościołów i Pałaców Dorocznych...*, the original in the National Historical Archives of Belarus 694 1 287, k. 17r

znaną armatą ludwisarza wykonaną później, można przyjąć, że w tym okresie odlewał on mniej armat niż w poprzednich dekadach. Sytuacja ta może wynikać z zakończenia działalności ludwisarni królewskiej w Wilnie w roku 1638. Nie ma wprawdzie bezpośredniego dowodu stwierdzającego jej zamknięcie, ale pogląd o zaprzestaniu działalności tej instytucji (przyjęty już przez M. Brensztejn) ma poparcie w jej nieuchwytności w źródłach od końca lat trzydziestych XVII stulecia²⁶. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że jeszcze w roku 1652 Breutelt określony jest jako SRM FVSOR (*Sacrae Regiae Maiestatis Fusor*)²⁷. Wątpliwości wzbudza też to, że omawiana inskrypcja — pochodząca z 1647 r., czyli po dacie uznawanej za kres funkcjonowania wileńskiego zakładu — wyraźnie stwierdza, że armata odlana została z funduszy przeznaczonych do skarbu Wielkiego Księstwa Litewskiego przez Władysława IV. Nie można wykluczyć, że powstała ona w prywatnym warsztacie Breutelta, mimo że do tej pory przyjmowano, że nie wykonywano tam dużych odlewów o przeznaczeniu mi-

²⁶ M. Brensztejn, op. cit., s. 29.

²⁷ G.M. Martinaitienė, *Ioannes Breutelt nos fecit...*, s. 103, nr 10.

litarnym²⁸. Należy także na nowo postawić pytanie o chronologię działalności wileńskiej ludwisarni królewskiej.

Jeszcze dwie karty z uwzględnionego rękopisu świadczą o zainteresowaniu artylerią właściciela lub autora mińskiego zbioru rysunków. Na karcie 12 *recto* znajduje się wizerunek lufy armatniej. Szkic ten nie przedstawia jednak działa, z którego spisano inskrypcję zamieszczoną na kartach nr 18 i 45. Narysowana tu armata była bowiem żelazna, o czym informuje podpis: „Żelazne || Piędzi osm”. Poniżej szkicu jest opis moździerza (lecz bez rysunku): „Moździerz Cztery piędzi || spizowy”²⁹. Natomiast na innej karcie — 17 *recto* przedstawiono dwie tarcze herbowe — z herbami Pogoń i Kolumny. Ponad tarczami umieszczono mitrę książęcą. Całość otacza wstęga z napisem: „SIGISMUND₉[US] AUGUST₉[US] REX POL[ONIAE] MAG[NUS] DUX LITH[UANIAE] 1563” (ryc. 2). Ten wariant układu herbów jest typowy dla wileńskich armat Zygmunta Augusta³⁰. Na stronie *verso* znajdują się słabo czytelne napisy, być może dotyczące armaty, z której odrysowano herby.

Mimo znacznego postępu wiedzy na temat działalności ludwisarza Jana Breutelta, który zawdzięczamy badaniom G.M. Martinaitienė, wciąż pozostaje wiele niewiadomych lub wątpliwości, z których część zapewne nigdy nie zostanie wyjaśniona. Po analizie treści inskrypcji zamieszczonej w *Abryssach różnych Kościołów i Pałaców Dorocznych* powstają kolejne pytania, w tym o chronologię działalności rzemieślnika oraz o jego związki z wymienionymi tu osobami — inżynierem Christophem ab Eygiardem, wojewodą trockim Mikołajem Abramowiczem i Radziwiłłami birzańskimi.

Adres Autora:
mgr Adam Spodaryk
Instytut Historii Sztuki
Uniwersytet Jagielloński
ul. Grodzka 53
31-001 Kraków
aspodaryk@gmail.com

AN INSCRIPTION FROM A CANNON CAST IN 1647 BY IOANNES BREUTELT

The article discusses an inscription copied in the 17th c. from a cannon, which has not survived until today, cast in 1647 by Ioannes Breutelt. The copy is part of a collection of drawings and notes preserved in the National Historical Archives of Belarus in Minsk. This collection, undoubtedly connected with the Birże branch of the Radziwiłł family, has been

²⁸ Tamże, s. 85.

²⁹ Rysunki zamieszczone na stronie 12r. powstały zapewne w 1651 r. Oprócz armaty na karcie przedstawiono także dzwon i rzut poziomy cerkwi. Rysunek opisany został jako „Mieszehory Cerkiew” i z całą pewnością dotyczy miejscowości Mieżyhory (ukr. Межигір’я, ros. Межигорье), czyli Międzygórze, a właściwie Monaster Międzygórze (ukr. Межигірський Спасо-Преображенський монастир, ros. Межигорский Спасо-Преображенский монастырь) niedaleko Kijowa. Widnieje on na jednym z rysunków Abrahama Westervelta, wykonanych dla Janusza II Radziwiłła, które są znane z osiemnastowiecznych, niestety niezachowanych kopii, opublikowanych przez Smirnowa, zob.: Я.И. Смирнов, *Рисунки Киева 1651 г. по их копиям конца 18 в.*, [w:] *Труды 13-го археологического съезда*, t. 2, 1908, s. 197–512; Z. Batowski, *Abraham van Westerfelt, malarz holenderski XVII wieku i jego prace w Polsce*, „Przegląd Historii Sztuki”, t. 2, 1930–1931, s. 115–129. Rysunek w XVIII w. błędnie opisano, jako „Pieczari Kijowskie”.

³⁰ М. Волкаў, *Артылерыя Нясвіжскага Замка*, Мінск 2015, s. 28, il. 2.9–2.10.

published several times in Russian and Belorussian, but it has never been analyzed in sufficient detail. Researchers previously interested in the collection did not pay attention to the inscription and their studies have not been noted by Polish and Lithuanian historians. The author of the latest monograph of Ioannes Breutelt (Gražina Marija Martinaitienė, 2014) did not know the inscription.

Translated by
Izabela Szymańska

Słowa kluczowe: Radziwiłłowie, Ioannes Breutelt, ludwisarstwo, artyleria, wiek XVII

Key words: Radziwiłł family, Ioannes Breutelt, founding, artillery, seventeenth century

